

Cilt/Volume: I, Sayı/Issue: 1

Kasım 2018

ANTİ-KAPİTALİST HAREKETLER, KÜRESELLEŞME VE SOSYAL MEDYA ÜZERİNE KURAMSAL BİR DENEME

A Theoretical Essay on Anti-capitalist Movements, Globalisation and Social Media

Geliş Tarihi/Received: 06.04.2018

Kabul Tarihi/Accepted: 12.11.2018

Hakan KARAHASAN*

Abstract

It is a fact that globalisation is not just an economic system but a result of a historical process. In other words, globalisation is the result of the capitalist development, such as searching for new markets and its relation with labour-commodity as well as developments in communication technologies.

Thanks to the advancements of communication technologies, sharing information and the way people communicate have changed. With digitalisation and the rise of the Internet usage, people can share information in an easier and faster way and not dependent on several news sources as in the past.

---

* Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Film Yapımı ve Yayıncılık Bölümü, Yrd. Doç. Dr., Lefkoşa-KKTC. hakan.karahasan@neu.edu.tr

Protests in Seattle in 1999 against the World Trade Centre could be seen as the beginning for anti-capitalist movements. In addition, the ‘anti-global movement’ that sparked in Seattle turned into a different kind of protests which can be named afterwards as ‘anti-capitalist movements.’

This paper is a theoretical study that analyses how effective the Internet/social media in social movements. While studying, the paper scrutinises whether social media took any part in anti-capitalist and global movements (i.e., in the planning and action phases) or not and if so, to what extent by looking at theoretical studies on social media, politics and social movements.

Keywords: Anti-capitalist movements, the internet, social media, globalisation, social movements.

Öz

Salt bir ekonomik sistem değil, aynı zamanda bir yaşam biçimi de olan kapitalizmin, tarihsel süreç içinde küreselleşme olgusunu doğurmuş olduğu bir vakıadır. Başka bir deyişle küreselleşme, tarih içerisinde kapitalizmin gelişip, pazar arayışını gün geçtikçe artırması, bunun sonucu olarak da emek-meta ve iletişim sistemlerinin tüm dünyaya yayılması sürecinin olduğu bir sonuçtur.

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde haberleşme ve bilgi paylaşımı konularında birçok değişiklik yaşanmıştır. Dijitalleşme ve özellikle internet kullanımının artması ile birlikte bilgi paylaşımı kolaylaşmış, haberler ise internet öncesi dönemde olduğu gibi birkaç kaynak içinde sıkışıp kalmaktan çıkmaya başlamıştır.

1999 yılında Seattle’da Dünya Ticaret Örgütü’ne yönelik düzenlenen protesto ve sonrası, bir bakıma küresel anlamda anti-kapitalist hareketlerin ilk kıvılcımı olarak adlandırılabilir. Başka bir deyişle, Seattle’da başlayan “anti-küresel hareket,” ilginç bir şekilde küreselleşerek, zaman içerisinde yerini ‘anti-kapitalist hareket(ler)’e bırakmıştır.

Bu çalışma, internet ve/ya sosyal medya kullanımından hareket ederek, anti-kapitalist hareketlerde internet/sosyal medyanın ne oranda etkili olduğuna yönelik kuramsal bir

araştırmadır. Bunu yaparken, yakın zamanda sosyal medya ve politika, toplumsal olaylar üzerine yayımlanmış kuramsal çalışmalardan yola çıkılmak suretiyle, adına anti-kapitalist hareketler denilen toplumsal (ve küresel) olayların arka plânında (eylemlerin plânlanması ve harekete geçilmesi vs.) sosyal medyanın ne ölçüde etkili olduğu araştırılacaktır.

Anahtar sözcükler: Anti-kapitalist hareketler, internet, sosyal medya, küreselleşme, toplumsal hareketler.

Giriş

Salt bir ekonomik sistem değil, aynı zamanda bir yaşam biçimi de olan kapitalizm, tarihsel süreç içinde küreselleşme olgusunu doğurmuştur (Petras, 2004). Başka bir deyişle küreselleşme, tarih içerisinde kapitalizmin gelişip, pazar arayışını gün geçtikçe artırması, bunun sonucu olarak da emek-meta ve iletişim sistemlerinin tüm dünyaya yayılması sürecinin olduğu bir sonuçtur (Petras, 2004: 11; Ellwood, 2003: 13-23; Levi, 2009: 15; Mattelart, 2001).

Küreselleşme olgusunun dünya çapında tartışılmasına daha çok 1980’li yıllarda başlandı. Özellikle ‘iki kutuplu dünya’nın yıkılmasının ardından Fukuyama’nın (1999) bir zafer nidasıyla ilan ettiği ‘tarihin sonu,’ diğer bir şekilde söylenecek olunursa, liberal kapitalizmin bir sistem olarak insanlık tarihinde ulaşılan son merteye olduğu iddiaları, beraberinde başka tartışmaları da gündeme getirmiştir (Bauman, 2013; 2014; Bekmen ve Özden, 2015; Callinicos 2003: 1-20; Ellwood, 2003; Featherstone, 1994: 7-8; Klein, 2001; 2004; Levi, 2009; Tuna, 2005). Zaman içerisinde, küreselleşmenin Herbert Schiller’in belirttiği gibi tek bir kültürün baskın hale geleceği kültürel homojenleşme ya da kültür emperyalizminin bir biçimi olan ‘Amerikanlaşma’ mı olacağı, yoksa yerel kültürlerin öneminin artmasına mı yol açacağı tartışılmıştır (Featherstone, 1994: 8; Mattelart, 2001: 115-138). Robertson’un (1994: 19-20) belirttiği gibi küreselleşme sözcüğü, özellikle ‘1980’li yılların ikinci yarısında, iş [dünyası], entelektüel, medya ve diğer alanlarda’ kullanılmış olup, belli bir oranda ise var olan hoşnutsuzluğu ifade etmek amacıyla kullanılmaktaydı. Tam da bu yüzden, Žižek’in (2013) “Dünyanın sonunu tahayyül etmek zor değil... Ne ki, kapitalizmin sonunu tahayyül etmemiz mümkün değil” (s. 21) demiş olması, küreselleşmenin artık olmakta olan bir durum değil, yaşamlarımızın bizzat kendisi olduğuna dair önemli bir belirteçi işaret eder (Kırş. Bauman 2013: 31). Lakin, Žižek’in (2013) sözleri, ‘kayıtsız şartsız yolun sonuna

gelindiği' olarak algılanmamalı. Aksine, Fisher'in (2010) *Kapitalist Gerçekçilik: Başka Alternatif Yok Mu?* adlı kitabında 'tarihin sonunun uzun ve karanlık gecesi, muazzam bir fırsat olarak yakalanabilir' derken söylemeye çalıştığı gibi, madalyonun diğer yüzünde 'aynı başlangıcın' başka bir tezahürünün bulunduğu düşünülebilir.

1999 yılında Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü'ne yönelik düzenlenen protesto ve sonrası, bir bakıma küresel anlamda anti-kapitalist hareketler için ilk kıvılcım olarak adlandırılabilir (Callinicos, 2003; Klein, 2004; Vidal, 1999). Her ne kadar günümüzdeki şekilde belirtilmese de, ilk küresel başkaldırı hareketi olarak 28 Eylül 1864'te düzenlenen "Birinci Enternasyonal"i örnek vermek mümkündür (Britannica, 2017; Lowes, 2012). Başka bir deyişle, Seattle'da başlayan "anti-küresel hareket," ilginç bir şekilde küreselleşerek, zaman içerisinde yerini 'anti-kapitalist hareket'e bırakmıştır.¹ Burada, şunu belirtmekte fayda var: Çalışma boyunca anti-küreselleşme hareketleri yerine, anti-kapitalist hareketler sözcüğü kullanılacak olup, neden olarak da Callinicos (2003: 13-15) ve Klein'in (2004: 14) ifade ettikleri üzere, aslında bu hareketlerin küresel hareketler oldukları ve karşı olunan ortak noktanın kapitalist sistemin bizzat kendisinin olduğu görülebilmektedir.²

Böylece, özellikle 1990'lı yılların sonu bir yandan anti-kapitalist hareketlerin küresel olarak başladığı yıllar iken, diğer yandan ise iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde (özellikle internet), haberleşme ve bilgi paylaşımı konularında birçok değişiklik yaşanmıştır (Chalaby, 2000; Chomsky, 1998; Klein, 2000; 2004). İnternet kullanımının artması ile birlikte, bilgi paylaşımı kolaylaşmış, haberler ise internet öncesi dönemde olduğu gibi birkaç kaynak içinde sıkışıp kalmaktan çıkmaya başlamıştır. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, internetin yayılmaya başladığı ilk andan bu yana, küresel açıdan internetin sunduğu potansiyel faydalar var olduğu gibi, 'tehditler' de bulunmaktaydı (Chalaby, 2000; Chomsky, 1998). Dijital medyanın bir parçası olan internetin, zaman içerisinde 'sosyal medya' olarak adlandırılmaya başlayan Facebook, twitter gibi platformların kullanımlarındaki artış sayesinde bilgi akışı son derece hızlı bir hâl almış olup, insanlar birbirleri ile eskiye göre çok daha hızlı bir şekilde iletişim kurabilme şansı yakalamış bulunmaktadır (Chalaby, 2000; Cosenza,

---

¹ Sözcük itibarıyla kendi kendisi ile çelişen bir sözcük olan 'anti-küreselleşme,' bu yüzden kullanım açısından 'tuhaf' olmaktadır. Konu ile ilgili detaylı tartışma için bkz: Callinicos (2003: 13-15); Klein (2004: 14).

² 1999 yılında Seattle ile başlayan ve daha sonra Porto Alegre'de Dünya Sosyal Forumu toplantıları ile devam eden eylemler bunu doğrulayan örnekler olarak gösterilebilir.

2009; Valeriani 2011).³ Diğer bir deyişle, yeni medyanın parçası olan sosyal medyanın yaygınlaşması ile birlikte bireyler arasında var olan bilgi akışı daha da hızlanmış bulunmaktadır.

Bu çalışma, internet ve/ya sosyal medya kullanımından hareket ederek, anti-kapitalist hareketlerde internet ve sosyal medyanın ne oranda etkili olduğuna yönelik yapmakta olduğum kuramsal bir araştırmanın ilk adımı olarak nitelendirilmelidir.⁴ Bunu yaparken, yakın zamanda sosyal medya ve politika, toplumsal olaylar üzerine yayımlanmış eserlerden yola çıkılmak suretiyle, Fukuyama'nın (1999) "komünizmin çöküşü" sonrası ifade ettiği "liberal kapitalizmin zaferi"nin, yine kapitalizmin içinden çıkıp çıkmadığını ve adına anti-kapitalist hareketler denilen toplumsal (ve küresel) olayların arka plânında (eylemlerin plânlanması ve harekete geçilmesi vs.) sosyal medyanın ne ölçüde etkili olduğu araştırılacaktır. Böylece, aslında, yıllar önce Marx ve Engels'in (2003) *Komünist Manifesto*'da "Bütün ülkelerin proleterleri birleşin!" (s. 145) diyerek başlattıkları enternasyonalizm ile anti-kapitalist hareketlerin sahip olduğu ulusötesi olma düşüncesi arasında birçok paralellikler bulunmaktadır, her ne kadar günümüzdeki dünya Marx ve Engels'in (2003) tanımladığı şekilde sınıfsal ayrımların bu denli keskin olmadığı bir dünya olsa da. Anti-kapitalist hareketler bir karşı hegemonya mücadelesi midir? Eğer öyleyse, bu mücadeleyi sistemin içinden yapmak ne oranda "arzu edilen" sonucu verebilecektir? Başka bir deyişle, Žižek'in ifadesiyle söylendiği takdirde, "...anti-kapitalizmin tohumları kapitalizmin içine geniş biçimde saçılmıştır" (Fisher, 2010: 19) demek ne kadar mümkündür?

Çalışmanın birinci bölümünde küreselleşmenin ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı kısaca anlatılacaktır. İkinci kısımda, anti-kapitalist hareketler üzerine genel bir giriş yapıldıktan

---

³ Konu ile ilgili yakın zamanlarda cereyan eden iki örnek, bilgi akışı hızı ve toplumsal olaylar arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemli örnekler olarak gösterilebilir: İlk olarak Tunus'ta başlayan ve daha sonra birçok Arap ülkesini etkileyen toplumsal hareketler, ki "Arap Baharı" olarak adlandırılmaktaydı, ile Türkiye'de vuku bulan Gezi Parkı'yla başlayıp, bir il dışında bütün ülkeye yayılan protestoların örgütlenmesinde sosyal medyanın rolü büyük bir önem kazanmaktaydı. Sosyal medya ve toplumsal olaylar arasındaki ilişkiye yönelik önemli bir örnek için, bkz: Gerbaudo, P. (2014). *Twitter ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüz Eylemciliği*. Çev. Osman Akinhay. İstanbul: Agora Kitaplığı. Bunun yanında, "Arap Baharı," sosyal medya ve uluslararası politika üzerine yapılmış başka bir inceleme için, bkz: Valeriani, A. (2011). *TwitterFactor: Come i Nuovi Media Cambiano la Politica Internazionale*. Roma-Bari: Editori Laterza.

⁴Çalışma boyunca internet ve sosyal medya sözcükleri aynı anlamda kullanıldıkları halde bu iki sözcüğün yer yer yana yana kullanılmasının tercih edilmesinin temelinde, 1999 yılında Seattle'da gerçekleştirilen protestolarda adına sosyal medya dediğimiz mecranın henüz ortaya çıkmamış olması verilebilir.

sonra, üçüncü kısımda internet, sosyal medya ve bu mecraların anti-kapitalist hareketler ile olan ilişkileri, kapitalizm içinden bir hareket olarak (Derrida, 2011) kısaca irdelenecektir.

Hangi Küreselleşme?

Küreselleşmenin ne olduğuna dair değişik fikirler olsa da, bunları büyük oranda iki kampta incelemek mümkündür. Bir yanda küreselleşmeyi ‘mal ve ticaretin serbestçe dolaşımı’ ve demokrasi olarak gören liberal anlayış yer alırken, diğer yanda ise küreselleşmeyi kapitalizmin yayılması için uygulanan emperyalist politikalarının bir sonucu olarak gören anlayış bulunmaktadır (Bauman, 2014; 2013; Bekmen ve Özden, 2015; Ellwood, 2003; Günsoy, 2006; Karadeli, 2005; Klein, 2001; 2004; Legrain, 2002; Levi, 2009; Mattelart, 2001; Petras, 2004; Tuna, 2005; Wells, 2004).

Bir sözcük olarak küreselleşmenin kullanımı ile ilgili inceleme yapıldığında, Scholte’ye göre,

Daha önceleri fiziksel anlamda bir “küreye” (spherical) dayalı olarak kullanılan “küresel” kelimesi, İngilizce’de bir sıfat olarak “dünyanın bütünü kapsama” anlamında 19. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlamış, “küreselleşme” ve “küreselleşmecilik” ise ilk kez Reiser ve Davies’in 1944’de yazdıkları “Gezegen Demokrasisi: Bilimsel Hümanizm ve Uygulamalı Anlamı” isimli küçük bir okuma kitabında yer almış ve bir sözlüğe ise (Webster) ilk kez 1961 yılında girebilmiştir (Günsoy, 2006: 5).

Günsoy’un (2006) Scholte’den aktardığı üzere, sözcük olarak küreselleşme, ilk zamanlar daha çok dünyanın fiziksel yapısına vurgu yapmaktayken, sonraları ise dünyanın yakınlaşması anlamlarında kullanılmaya başlamıştır. Küreselleşmeyi duvarların yıkılması ve ülkelerin, mal ve emeğin serbestçe dolaşması olarak algılayan görüşe karşı olan diğer temel görüş ise, yukarıda belirtildiği üzere, küreselleşmeyi emperyalizm ve sömürgecilik ile ilintileyen düşüncedir (Bekmen ve Özden, 2015; Callinicos, 2003; Ellwood, 2003; Klein, 2001; 2004; Legrain, 2002; Levi, 2009; Mattelart, 2001; Petras, 2004). Ellwood’a (2003) göre küreselleşme denilen olgu, aslında 20. yüzyıl ile ortaya çıkan bir durum değildir: “Küreselleşme yeni bir terim olmakla birlikte, kökleri sömürgecilik tarihine uzanan çok eski bir süreçtir (Ellwood, 2003: 14). Ellwood’un (2003: 16) ifadesine bakıldığında zaman, her ne kadar küreselleşmenin terim olarak yeni olduğu kabul görse de, 19. ve 20. yüzyıl başlarında sömürgecilik sayesinde var olan ekonomik entegrasyonun (özellikle ihracatın) dünya çapındaki üretim içerisindeki payı, rakamlara bakıldığında 20. yüzyıl sonundan daha fazlaydı.

Sömürgecilik sayesinde Batı ülkelerinin ticaret ve hammadde ihracatının artması ve küreselleşme ile ilgili olarak, akla gelen bir başka önemli gelişme ise iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimdi (Krş. Mattelart, 2001). *İletişimin Dünyasallaşması* adlı çalışmasında Mattelart (2001), iletişim açısından ilk birleşimin telgrafın icadı ile mümkün olabildiğini belirtmektedir (s. 13-35). Daha farklı şekilde belirtilecek olunursa, telgraf ağları ile yapılan birleşme Pangea'ya dönüşü, günümüzdeki tabirle küreselleşmeyi hızlandıran önemli bir unsur olmuştur (Mattelart, 2001). Böylece, sömürgecilik tarihi ile başlayan küreselleşme (Ellwood, 2003), iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile daha da hızlanma şansına sahip olmuştur (Mattelart, 2001).

Küreselleşme ve Direniş adlı çalışmasında emperyalizm ve küreselleşme ilişkisi üzerine yoğunlaşan Petras'a (2004) göre, "Çağımızın itici gücü 'küreselleşme' değil, emperyalizmdir" (s. 8). Petras'ın (2004) iddiasına göre, küreselleşme sözcüğü emperyalist devletler tarafından kapitalizmi güçlendirmek amacı ile kullanılan bir sözcükten ibarettir. Küreselleşmenin 'tarihi kökenleri'ne bakıldığı takdirde, düşünce olarak küreselleşmeci ideolojinin ortaya çıkışını 1960 ve 1970'li yıllardaki ekonomi dergilerinde bulabilmek pekâlâ mümkündür (Petras, 2004: 13). Başka bir deyişle, küreselleşme, finans dünyası ve kapitalist devletlerin kendi hegemonyalarını (neo-liberal politikaları yaymak) amacı ile kullandıkları bir sözcüktür (Petras, 2004).

Böylece, "Çağdaş küreselleşme, emperyal merkezlerdeki emeği ve devlet kaynaklarını sömürmesi ölçüsünde, uluslararası işçi sınıfı eylemi için nesnel ve öznel bir temel yaratmaktadır" (Petras, 2004: 15). Her ne kadar küreselleşme olgusu neo-liberal sistemi yegâne bir yapı olarak kabul ettirmiş olsa da, gelişen iletişim teknolojileri ve ilginçtir, küreselleşmenin bizzat kendisi, bireylere "küresel" anlamda bir araya gelme ve neo-liberal politikalara karşı çıkma konusunda birlikte hareket etme fırsatlarını sunmuştur (Bennet, 2003; Callinicos, 2003; Gerbaudo, 2017; 2013; Klein, 2004; Segerberg ve Lance Bennett, 2011, Valeriani, 2011; Van Aelst ve Walgrave, 2002; Žižek, 2013). Böylece küreselleşme, her ne kadar belli bir dünya görüşünü yaymak amacı ile kullanılan bir terim olsa da, madalyonun diğer yüzüne bakıldığında, anti-kapitalist hareketlerin gelişip, örgütlenmesi, ironik de olsa, eskisinden çok daha hızlı bir şekilde, yine küreselleşme sayesinde olabilmıştır (Klein, 2004). "Birinci Enternasyonel"de örgütlenme ve bilgi akışı bağlı bulunduğu dönem içerisinde son

derece sınırlı iken, “Dünya Sosyal Forumu”nun örgütlenmesi; biraz daha öncesine gelindiği takdirde 1999 yılında Seattle’da düzenlenen anti-kapitalist eylemler ve sonrasında gerçekleşen *#occupy/işgal et*⁵ hareketleri, bizzat küreselleşme ve iletişim teknolojilerinin (İnternet ve günümüzde sosyal medya) sayesinde daha çok kişi tarafından destek bulma şansına haiz olmuştur (Klein, 2004; Van Aelst ve Walgrave, 2002).

Başka bir deyişle, küreselleşme bir yandan ulusötesi şirketlerin ekonomisi daha zayıf olan ülke halklarına karşı yapılan bir sömürü olarak algılanmaktayken (Bauman, 2014; Ellwood, 2003; Mattelart, 2001; Petras, 2004), öte yandan, ulusötesi, ya da Marksist terimle ifade edilecek olunursa, “enternasyonalist” bir direnme fırsatı sağlamış bulunmaktadır. Böylece küreselleşme, ortaya çıkış amacıyla olmadığı halde, salt ekonomik bir sömürü aracı olmaktan çıkmış, Marksizm’de sıkça ifade edilen sınıf dayanışması yerine, biraz daha değişik şekillerde de olsa, küresel anlamda direniş stratejilerinin yolunu açmıştır. Subcomandante Marcos’un ifadesiyle “tarihte bir çatlak” (Klein, 2004: 20) açılmıştır.

Peki ‘tarihte açılan bu çatlak,’ iletişim ağlarının hızlandığı bir zamanda küresel anlamda ne oranda etkili oluyor? Başka bir deyişle, anti-kapitalist toplulukların interneti kullanmaları onların örgütlenmesi ve eylem safhasında ne kadar etkili olmaktadır? (Gerbaudo, 2017; 2014; Klein, 2004; Valeriani, 2011; Van Aelst ve Walgrave, 2002) Bu soruları cevaplamadan önce, kısaca anti-kapitalist hareketlerin ne olduklarına bakılmak suretiyle, yukarıda sorulan soruların cevapları araştırılacaktır. Son bölümde ise, anti-kapitalist hareketler ve internet (özellikle sosyal medya) ilişkisi, direniş stratejileri bakımından, irdelenecektir.

Anti-Küresel Hareketlerden Anti-Kapitalist Hareketlere: Kısa Bir Bakış

Daha önce belirtildiği üzere, birçok kaynağa göre 1999 yılında Seattle’da Dünya Ticaret Örgütü’ne yönelik gerçekleştirilen protesto, anti-kapitalist hareketlerin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Klein, 2004; Lowes, 2012; Margulies, 2003; Miller, 2009; Vidal 1999). Böylece, çakılan kıvılcım sayesinde anti-kapitalist düşünceye sahip birçok kişi bir araya gelebilme fırsatı yakalamıştır. Her ne kadar Seattle ve hemen sonrasında gelişmeye başlayan

---

⁵*#occupy/işgal et* (hashtag tarafınca eklenmiştir – Gezi Direnişi esnasında, tıpkı yurtdışında gerçekleştirilen “occupy” protestolarında olduğu gibi Twitter’de hastaglı *#occupy* kullanılmıştır) başlığı ayrıca Noam Chomsky tarafından anti-kapitalist hareketler ile ilgili yazmış olduğu yazıların derlemesinden oluşan ve Türkiye’deki Gezi Parkı Protestoları sonrası “Gezi Direnişi Broşürleri” kapsamında yayımlanan kitapçığın ismi olarak da kullanılmıştır. Bkz: Chomsky, N. (2013). *Occupy/işgal Et*. Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı.

hareketler bir süre “anti-küresel” hareketler olarak adlandırılmış olsa da, Callinicos (2003), Klein (2004) ve Tuna (2005) tarafından belirtildiği üzere, bu hareketler aslında anti-küresel değil, aksine küresel olan ve belli bir dünya düzenine karşı yapılan protestolar idi. Tam da bu yüzden, gerçekleşen protestolar, yine küreselleşmenin getirmiş olduğu teknolojik gelişme sayesinde (özellikle İnternet), dünya çapında yayılmış olup, sonuç olarak küreselleşme=kapitalizm anlayışına yönelik muhalif bir duruşu kendilerine amaç edinmişlerdir. Bundan dolayı, çalışma boyunca bu hareketlere anti-küresel demek yerine, anti-kapitalist demeyi uygun bulmaktayım. Seattle’da gerçekleştirilen protestolarda var olan kavram kargaşası içerisinde, bu hareketin ne olduğu ve protestocuların kimler oldukları ve ne gibi bir amaç güttükleri sorularına yanıt aranırken, hareketin simge isimlerinden birisi olan Naomi Klein’in 1999 Aralık ayında Seattle üzerine yazmış olduğu yazıda belirttiği gibi: “Seattle’daki protestocular küreselleşme karşıtı değildir; onlar da en az resmi toplantılara katılan ticaret avukatları kadar küreselleşme böceği tarafından sokulmuş durumdadır. Aslında, bu yeni hareket herhangi bir şey ‘karşıtı’ ise ancak şirket-karşıtı olabilir” (Klein, 2004: 25-26). Klein’in (2004) ifade ettiği noktadan hareketle, Seattle’da gerçekleştirilen eylem ve sonrasında anaakım medya tarafından ötekileştirilmeye çalışılan protestocuları “anti-küreselci” göstermek, bir bakıma toplumun geneli için eyleme katılanları itibarsızlaştırmaktan başka birşey değildir. Var olan durumun aslında böyle olmadığını, Seattle ile başlayan ‘eylemler dönemi’ni anlattığı yazılardan derleme bir çalışma olan *Tel Örgüler ve Pencereleler* adlı eserinde Klein (2004), o dönem içerisinde yapılan tartışmaları detayları ile anlatmaktadır.

Tam da bu noktada, anti-kapitalist hareketlere katılan eylemcilerin küreselleşmeden ne anladıkları sorusuna verilecek cevaplardan bir tanesi, eylemlerin anti-küresel olmadığı, aksine, tarihin başından bu yana, belki de, ilk küresel hareket olduğudur. Bu noktadan hareketle, yapılan protestoların barındırdığı tepki ve nedenler birbirinden farklı olsa dahi, eylemlerin gerçekleştirilmesi ve küresel anlamdaki amaçları bakımından Marx ve Engels’in (2003) *Komünist Manifesto*’da düşündüklerinin değişik bir versiyonu olduğu iddia edilebilir. Seattle’daki hareketin 1968’den en önemli farkı, belki de, ‘bir kural tanımazlık’ değil, aksine, var olan kuralların küresel ölçüde uygulanmayıp, sadece belli kesimlerin faydalandığı bir dünya düzeni olmasıyla doğrudan bir ilgisi bulunmaktadır (Kırş. Klein, 2004). Tıpkı, George Orwell’in “Bütün hayvanlar eşittir ama bazı hayvanlar daha eşittir” derken ifade etmeye

çalıştığı gibi. Seattle'daki protesto ve sonrası, bu anlayışa yönelik tepkinin bir ifadesidir. Başka bir deyişle, Seattle'da ortaya çıkan hareket, özellikle Berlin Duvarı ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çöküşü sonrası ortaya çıkan tek kutuplu dünyada, kapitalizmin, Adam Smith'in dahi öngör(e)mediği şekilde işlevsiz kalan görünmez elin sadece güçlüden yana hamlede bulunması sonucunda demokrasinin, eşitliğin gelmesini amaçlamaktadır (Klein, 2004: 26). Başka bir deyişle, 2000'li yılların başında 'küreselleşme karşıtlığı' olarak da adlandırılan hareketlerin ortak yönü, küreselleşmenin kendisi ile bizzat ilgili değil, daha çok neo-liberalizm ve neo-liberal politikaların yaratmış olduğu sıkıntılardır (Callinicos, 2003; Ellwood, 2003; Karadeli, 2005; Klein, 2004; Margulies, 2003; Tuna, 2005). Anti-kapitalist hareketlerin tarihi gelişimini anlattığı "Küreselleşme Karşıtlığının Tarihsel Gelişimi" adlı yazısında Tuna (2005), hareketlerin eyleme geçişi incelendiğinde ilk adımın 18-21 Haziran 1999 tarihlerinde Köln kentinde düzenlenen G8 zirvesi ile eşzamanlı olarak yapılan J-18⁶ protestoları ile başladığını ifade etmektedir (s. 111). Lakin, her ne kadar Tuna'ya (2005) göre "ilk başlangıç" J-18 olsa da, Seattle 1999 ile arasındaki en temel fark, eylemin çok daha organize ve geniş katılımlı olmasıdır (Tuna, 2005: 112; Klein, 2004; Van Aelst ve Walgrave, 2002; Vidal, 1999). Anti-kapitalist hareketlerin tarihsel gelişimi içerisinde "Seattle 1999" gerek katılımcı sayısı, gerekse de organizasyon ve neo-liberal politikaların yarattığı eşitliklerin sorunu yaşayanlar ile konuya duyarlı toplumdaki değişik grupların İnternet'i bir araç olarak kullanarak bir araya gelip, dünya çapında ses getirdiği ilk eylemdir (Callinicos, 2003; Klein, 2004; Tuna, 2005; Van Aelst ve Walgrave, 2002; Vidal, 1999). Daha sonra, sırasıyla Cenova ve Prag'da devam eden eylemler, özellikle 2000'li yılların başında küresel anlamda bir ivme kazandırmış ve gerçekleşen eylemlerin sonuç olarak küreselleşme karşıtı olmaktan ziyade, anti-kapitalist bir ruh taşımakta olduğu görülmüştür (Klein, 2004; Margulies, 2003; Tuna, 2005; Van Aelst ve Walgrave, 2002, Vidal, 1999).

Seattle 1999'un neden bu kadar önemli olduğu noktasında:

Seattle N30'un en büyük özelliği, 90'ların ikinci yarısında dikkat çekici bir gelişim gösteren ve gün geçtikçe taraftar toplayan küreselleşme karşıtı hareketin, artık

---

⁶ "Küreselleşme Karşıtlığının Gelişimi Üzerine" adlı yazısındaki dipnotta Tuna (2005), eylemlerin neden J-18 olarak adlandırıldığını şöyle açıklıyor: "J-18 eylemleri adlarını olayların yaşandığı tarihin İngilizce kısaltmasından almaktadır. Eylem ve G8 toplantısı 8 Haziran 1999'da başladığı için June 18'in kısaltması olarak J-18 kullanılmaktadır. Yine Seattle'daki eylemlerin de jenerik adı N-30'dur çünkü 30 Kasım'da (November 30) başlamışlardır" (s. 111).

karşıtları tarafından gözardı edilemeyecek boyutlara ulaşmış olduğunu, yöntem ve müdahale gücünü tüm dünyaya gösterdiği, eylem bazında yerel fakat organizasyon yönünden uluslararası özellikler taşıyan bir protesto ile kitleleri harekete geçirebilecek bir yapı olduğunu kanıtladığı bir eylem olmasıdır. *N-30*'dan sonra hedef devletler ve kuruluşlar, artık dünyanın kendileri için eskisi kadar rahat bir yer olmadığını farkına varmışlar, küreselleşme karşıtı hareketin önünü kesmek için o zamana kadarkinden çok daha radikal kararlar alma yoluna gitmişlerdir. Bu bariz karşılaşma, daha sonraki her eylemde güvenlik güçleri tarafından alınan daha radikal önlemler ve taraflar arasında her seferinde bir öncekinden ciddi çarpışmalar olarak kendini hissettirmiştir (Tuna, 2005: 114).

Nitekim, Tuna'nın (2005: 114) ifade ettiği gibi, Seattle 1999 ve sonrasında Cenova'da yaşanan deneyimler, devletleri bu konuda "alternatif çözüm önerileri bulmaya" itmiştir. Konu ile ilgili Kanada İstihbarat Servisi'nin (Canadian Security Intelligence Service) 2000 yılında yayımladığı rapora göre 'küreselleşme karşıtları' eylemleri tasarlamak ve faaliyete geçme konusunda İnternet'i önemli bir kaynak olarak kullanmaya devam edeceklerdir. Böylece, İnternet ve İnternet'in küresel ölçekte anti-kapitalist eylemler açısından ne denli önemli olduğu, devletler bazında önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir (Canadian Security Intelligence Service, 2000; Klein, 2004). Hatta, yakın zamanda yapılan çalışmalarda da görüleceği üzere, İnternet'in (ve dijital medyanın) varlığı, devletlerin bu hareketleri daha rahat izleyip, kontrol altında tutabilmelerine katkıda bulunduğu iddia edilebilir (Krş. Demirtaş, 2016; Kalabalık, 2016). Bu noktadan hareketle, İnternet ve eylemlerin organize edilmesi arasında ne gibi bir bağ bulunmaktadır? Bu sorunun cevabını ararken, küresel bir yapıya sahip olan anti-kapitalist hareketlerin İnternet ve günümüzde sosyal medya ile olan ilişkisi irdelenecektir.

Anti-Kapitalist Hareketler, Küreselleşme ve İnternet (Sosyal Medya) İlişkisi

Anti-kapitalist hareketlerin ne olduğuna bakılacak olunduğu takdirde, bunları 'toplumsal hareket' olarak nitelemek mümkündür. Jean-Paul Lafrance'a (2016) göre,

Tarihte, toplumsal bir ilerlemeyi yöneten, siyasal iktidarın ve zenginliklerin en iyi biçimde dağıtılması için toplumun örgüt yapısını değiştirmeye çalışan (60'lı yıllarda toplumsal sınıflarla özdeşleştirilen) belli bazı grupların gelişimindeki olayların tümüdür. Sosyolojide, paylaşılmış değerler ve dayanışma üzerine kurulu olan ve çatışmacı çıkarlara göre hareket eden, farklı itiraz biçimlerine başvurmuş olan *informel* ilişkilerin (örgütlü ve/veya yalıtılmış aktörler) bir bütünüdür (s. 51, vurgu orijinal metinde).

Lafrance'ın (2016) yaptığı tanımdan hareketle, Seattle 1999 ile başlayan anti-kapitalist hareket, toplumsal bir hareket olarak adlandırılabilir. Seattle 1999'un bir başka özelliği ise, iletişim aracı olarak İnternet'in kullanıldığı ilk ciddi küresel hareket olmasıdır. Klein'in (2004) deyişiyle: “[Seattle'daki] [p]rotestocuların siyasi hedeflerinin ne olduğu konusunda kafaların karışması bir ölçüde anlaşılabilir. Bu, İnternetin karışık yollarında doğan ilk siyasi harekettir” (s. 25). Klein'in (2004: 25-26) ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, iletişim ağlarının gelişmesi (özellikle İnternet) sayesinde, sistemden benzer derecede hoşnutsuz olan insanlar, belki de *Birinci Enternasyonel*'den bu yana ilk defa birleşme, birbirinden haber alma şansına sahip olmaya başladı. Seattle 1999 ile birlikte, küreselleşme başka bir boyuta 'sıçramıştır.' Lakin bu 'sıçrama,' küresel ekonominin ticaret hacminin artması ve malların serbestçe dolaşım, sadece ulusötesi şirketlere hükümetlerin daha çok boyun eğmesi değil, küresel ölçekte sistemden rahatsız olan ya da sistem tarafından 'tel örgülerin' (Klein, 2004) öte kısmına itilen bireylerin belki de hiç olmadığı kadar birbirleriyle iletişim kurup, birbirlerine destek olacakları anti-kapitalist hareketlerin küresel anlamda doğmasının metaforudur. Başka bir deyişle, Seattle'da 'çatırdayan tarih,' açılan bu çatlakla, sonraları anti-kapitalist hareketlerin dünyanın değişik ülkelerinde, değişik eylemler ile devam etmesini sağlamıştır. Seattle'dan bu yana değişmeyen olgu, her ne kadar 2018 yılında dahi bu hareketlerin tek merkezli bir liderlik tarafından yönetil(e)meyen bir yapıda olduğunu (sorunları ile birlikte) göstermekle, Deleuze ve Guattari'nin (2005) hiyerarşik yapılanmaya bir alternatif olarak öne sürdükleri şekilde ifade edilecek olunursa, *rizomatik* bir şekilde devam etmektedir. Ancak bu 'merkeziyetsiz' hareketin var olmayan merkezinde, enternasyonalist olması önemli bir nokta olduğu vurgulansa da, bu merkeziyetsiz yapının merkeziyetsiz olmasının temel unsurunun gelişen iletişim teknolojilerinin barındırdığı sistemin bizzat kendisi olduğu iddia edilebilir (Auvinen, 2012; Gerbaudo, 2017; 2014; Lim, 2012; Mattelart, 2001; Valeriani, 2011; Van Aelst ve Walgrave, 2002; 2004; Van Laer ve Van Aelst, 2010).

Başlangıçtan itibaren örgütlenme biçimi olarak merkeziyetsiz bir yapı olan anti-kapitalist hareketlerle ilgili olarak yaptığı tespitte Klein (2004: 35) bu yapıyı merkezi bir şekilde koordine etmenin hareketin özüne, başlangıç şekline uymadığını belirtmektedir. İnternetin ve sonrasında sosyal medyanın da parçası olduğu daha başka sosyal hareketlere bakıldığında, Klein'in (2004) bu tespiti ile ne kadar haklı olduğunu gösteren çalışmalar

mevcuttur (Auvinen, 2012; Gerbaudo, 2017; 2014; Lim, 2012; Valeriani, 2011; Van Aelst ve Walgrave, 2002; Yüksek, 2015). Her ne kadar 'klasik' anlamda İnternet ile oluşturulan bu örgütlenme biçimi bir veya birkaç lidere bağlı olmaya, küçük, dağınık, hedefe yönelik ama diğer yandan eylem sonrası devam etmeyen, bir nevi postmodern (Fiske, 1994) bir yapıya sahip olsa da, bunu bir dezavantaj olarak değerlendirmek yerine, 'yeni bir siyaset yapma biçimi' olarak görebilmek mümkündür (Auvinen, 2012; Bailey vd. 2015; Gerbaudo, 2014; Lim, 2012; Valeriani, 2011; Van Aelst ve Walgrave, 2002; Tufekci ve Wilson, 2012; Yüksek, 2015).

İnternet ve siyaset ilişkisine bakıldığı zaman, bir mecra olarak İnternet'in özellikle teknolojik açılardan sunduğu imkânlar içerisinde belki de en baskın düşüncelerden birisi iletişim olanaklarının kolaylaşması ve modernizme ait görülebilecek hiyerarşik örgütlenme modeli yerine yatay bir iletişim şeklinin olduğu iddia edilebilir (Gerbaudo, 2017; 2014: 214-252; Van Laer & Van Aelst, 2010). İnternet/sosyal medyanın teknoloji sayesinde sunduğu zaman ve mekândan soyutlanmış, akışkan iletişim biçimleri, aynı zamanda hiyerarşik olarak örgütlenme yöntemine dair bir değişiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. 1999 yılında Seattle ile başlayan, daha sonralar "Arap Baharı" ve Gezi Parkı protestolarında görüleceği üzere, İnternet/sosyal medya ve toplumsal hareketler üzerine yapılmış bir çok çalışma bulunmaktadır (Alankuş, 2009; Bailey vd., 2015; Çoban & Ataman, 2015; Gerbaudo, 2017; 2014; Klein, 2004; Lim, 2012; Tufekci & Wilson, 2012; Valeriani, 2011; Van Aelst ve Walgrave, 2002; Weller vd., 2016). Çalışmaların çoğunun işaret ettiği üzere, daha önceki toplumsal hareketlerde belirgin olan bir lider, ideoloji etrafında bir araya gelen ya da bu düşünceye bağlı merkezlerden gelen düşünceleri vs. takip eden katılımcılar anlayışı dijitalleşme ile değişmiş bulunmaktadır. Değişen en önemli unsur her bir bireyin gelişen iletişim teknolojileri sayesinde birbirleri ile iletişim halinde olup, yatay yapılanmalar şeklinde örgütlenme fırsatı yakalayabilmiş olmalarında yatmaktadır. Özellikle Gezi Parkı ve "Arap Baharı" üzerine yapılan incelemelerde bu durumu görebilmek mümkündür (Çoban ve Ataman, 2015; Gerbaudo, 2017; 2014; Lim, 2012; Papacharissi ve Fatima Oliviera, 2012; Tufekci ve Wilson, 2012; Wilson ve Dunn, 2011; Weller vd., 2016). Tam da bu yüzden, postmodern olarak nitelendirilebilecek, parçalı, belli bir başı-sortası-sonu, merkezi olmayan bir iletişim şekli, dijital teknolojiler sayesinde, öne çıkmaktadır. Anti-kapitalist hareketlere bakıldığında,

başından bu yana protestoların merkezizetsiz olmasının sebeplerine odaklanıldığı zaman, belirtilen bu durumun önemli bir unsur olduğu iddia edilebilir.

Sosyal medyanın siyasete olan etkilerini araştırdığı çalışmasında Auvinen (2012), sosyal medyanın geleneksel medyaya göre barındırdığı farklılıkları belirtirken, bunları sekiz maddede toplamaktadır. Bunlar, sırasıyla: a) anonimlik, b) bilgi içeriğindeki zenginlik ve farklılıklar, c) var olma hali, ç) haberin yayılma hızı, d) hiyerarşinin olmaması, e) nesnellik, f) farklı mecraların bir arada kullanımı, g) regüle edilebilirlikteki değişimler.

Auvinen'in (2012) ifade ettiği tüm bu değişimler, aslında günümüz toplum yapısında medyanın ne gibi bir rol oynadığını ve medya sayesinde insanların birbirleriyle ne gibi, nasıl bir şekilde iletişim kurduklarını anlatması bakımından önemlidir. Bunun yanında, barındırdığı tüm bu olanaklarla birlikte, yakın zamanda yapılan bazı çalışmalarda 'sosyal medya ve günümüz eylemciliği' arasındaki ilişkiler incelenirken, ya bunun bir sosyal medya devrimi olduğu iddia edilmekte (Lim, 2012; Valeriani, 2011; Yüksel, 2015), ya da sosyal medyanın eylemler safhasında sanıldığı kadar etkili olmadığı (Gerbaudo, 2017; 2014; Bailey vd. 2015; Willson ve Dunn, 2011) fikri hakimdir. Anti-kapitalist hareketlerin ilk yıllarında Klein'in (2004: 36) bazı eylemler ve kazanımlar olarak öne sürdüğü örnekler de dahil olmak üzere, her ne kadar sosyal medyanın ortaya çıkıp, yaygınlaşması ile hemen hemen bütün örgütlenme İnternet ile yapılmaya başlanmış olsa da, Gerbaudo (2017; 2014), Bailey vd. (2015) ve Willson ve Dunn'ın (2011) çalışmalarında görülebileceği gibi, eylemlerin başlangıç ve örgütlenme safhasında sosyal medya büyük bir önem arz etmekte olduğu halde (Krş. Lim, 2012), e-posta grupları, forumlar ve 'siyaseti bozuma uğratmak' gibi durumlarda Bailey vd.'nin (2015) yapmış oldukları çalışmada belirttikleri üzere, İnternet kullanımı tek başına sanıldığı gibi devrim yapmaya yetmemekte, hatta yazarlara göre "İnternet demokrasi yahut katılım için ivedi bir çare değildir" (s. 156). Diğer bir şekilde ifade edilecek olunduğu takdirde, "Yine de sosyal değişim sürecinde daha fazla arabuluculuk görevi üstlenen anaakım medyanın önemi ve rolü aza indirgenmemelidir" (Bailey vd. 2015: 154). Başka bir deyişle, kullanılan *hashtag*'lar ile dünya çapında haberleşme ve bilgi paylaşımı yine merkezizetsiz bir şekilde yapılmakta olup, böylece dünyanın birçok yerinden aynı anda sınırsız bir şekilde bireyler birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olmaktadır. Lakin bu iletişim sürecinin toplumsal dönüşümlerde ne oranda rol oynadığı halen tartışılmakta olan bir konudur.

“Kliktivizm Sol Muhalefeti Yok Ediyor” başlıklı yazısında White (2010), İnternet üzerinden yapılan aktivizmin “gerçek muhalefeti” yok ederek tüketim ideolojisini beslediğini iddia ederek, İnternet’in toplumsal olaylarda sanıldığı kadar büyük bir önem arz etmediğini vurgulamaktadır.

Sonuç Yerine

Çalışmanın başında da belirtildiği üzere, bir olgu olarak küreselleşme salt 20. yüzyıla özgü değil, aslında gelişen tarihsel süreç ile kapitalizmin ulaştığı noktanın tanımlanmasından başka birşey değildir. Küreselleşme ile birlikte, küreselleşme sonucunda var olan ekonomik eşitsizlik(ler), sonucunda, dünyanın değişik yerinde bulunan bireylerin İnternet’i bir mecra olarak kullanıp, küresel anlamda yapmış oldukları ilk protesto eylemi olan Seattle 1999 ile birlikte, özellikle 2000’li yılların başında anti-kapitalist hareketler olarak adlandırılan toplumsal olaylar/eylemler baş göstermiş olup, bir süre boyunca hükümetleri konu ile ilgili ciddi önlemler almaya itmiştir. İnternetin örgütlenmede bu kadar önemli olduğunun idrak edilmesiyle birlikte, e-posta ve tartışma gruplarına devletin bizzat kendisi de sızmış olup, zamanla bu mecraları da kontrol edebilir bir duruma gelmişlerdir (Canadian Security Intelligence Service, 2000; Klein, 2004). Zamanla, İnternet ve sosyal medyanın kullanımı ile birlikte toplumsal olaylar ve toplumsal olaylarda sosyal medyanın rolü üzerine birçok çalışma gerçekleştirilmiş olup, bu çalışmalarda sosyal medya kullanımı ve toplumsal olayların örgütlenip, harekete geçmesi ile ilgili olarak alanda değişik fikirler bulunmakta olduğu görülmektedir. Lakin, aradan geçen zaman ve yapılan çalışmalara bakıldığında, anti-kapitalist hareketlerin ilk başladığı zamanlarda İnternet kullanımı ve hareketler ile ilgili olarak var olan olumlu algının (Klein, 2004) yerini zamanla daha ihtiyatlı bir bakış açısı almıştır (Gerbaudo, 2017; 2014; Bailey vd. 2015; White, 2010). Ancak, her şeye rağmen yakın zamanda Türkiye’de vuku bulan Gezi Parkı protestoları ve “Arap Baharı” ile ilgili olarak yapılan çalışmalara bakıldığında, iki farklı görüşün hâlâ korunduğu görülebilmektedir (Bailey vd. 2015; Çoban ve Ataman, 2015; Gerbaudo, 2014; Lim, 2012; Tufekci & Wilson, 2012, Weller vd., 2016). Başka bir deyişle, anti-kapitalist hareketler ve sonrasında 2010’lu yıllardan sonra baş gösteren toplumsal hareketlerde sosyal medyanın toplumdaki değişik grupları örgütleme konusunda önemli bir rolü olduğu ifade edilse de, hareketlerin kendisinin salt İnternet ve sosyal medyaya bağlı olmadığı, ana akım medyanın halen önemli olduğu (Bailey vd. 2015)

görülmektedir. Böylece, sunduğu önemli avantajlar olsa da, sosyal medyanın tek başına anti-kapitalist hareketleri ya da toplumsal olayları belirleyen tek unsur olmadığı görülmektedir. Aradan geçen yıllara bakıldığında, ilk başlarda önemli bir hızla başlayan anti-kapitalist hareketler yavaşlayarak yerini bazı toplumsal olaylara bırakmış bulunmaktadır. Belki de, Badiou'nun (2013) *Yeni Bir Siyaset için Felsefe* adlı çalışmasının sonunda söylediği şekilde ifade edildiği takdirde: “Lacan'dan beri hakikatin bir kurgu olduğunu biliyoruz. Hakikat süreci aynı zamanda yeni bir kurgu sürecidir. Dolayısıyla yeni ve büyük bir kurgu keşfetmek son kertede bir siyasi inanca sahip olmaktır” (s. 90). Tarihin başından beri var olan hakikat arayışı, değişik zamanlarda değişik mecraları kullanmak suretiyle devam ederken, yine Badiou'nun (2013) deyişiyle, “Şüphesiz, ona koyacağımız belirli bir ad yokken yeni bir kurgu keşfetmek ciddi bir sorundur” (s. 91). Anti-kapitalist hareketler postmodern dünyada kaybolan büyük anlatıların yerine yeni bir kurgu koy(a)madan, İnternet ve sosyal medya kullanımı ile haberleşmenin daha hızlı olduğu bir çağda merkeziyetsiz ve parçalı eylemlerin gerçekleştirilmesinde önemli başarılarla imza atmışken, belki de White'ın (2010) *kliktivizm* diye eleştirdiği bir eylem biçimine yol açmakta, böylece kapitalist gerçekliğin bilinçlerdeki hükümranlığını sürdürmesine katkı koymaya devam etmektedir. Fakat, her şeye rağmen, Seattle 1999 ile başlayan sürece bakıldığında, “Tarihin sonunun uzun, karanlık gecesinin, muazzam bir fırsat olarak yakalanması gerekiyor” (Fisher, 2010: 88).

Kaynakça

- Alankuş, S. (2009) “The Relationship between Democracy and ‘Other Media’: An Attempt to Describe the non–mainstream Media Environment in Turkey.” *Kurgu Online International Journal of Communication Studies*, 1, October, 1-19. https://www.academia.edu/1141373/The_Relationship_between_Democracy_and_Other_Media_An_attempt_to_describe_the_non_mainstream_media_environment_in_Turkey. (Çevrimiçi: 30/07/2018)
- Auvinen, A-M. (2012) *Social Media: The New Power of Political Influence*. Helsinki: Suomen Toivo Think Tank. <http://www.martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/social-media-and-politics-power-political-influence.pdf>. (Çevrimiçi: 9/5/2016).
- Badiou, A. (2013) *Yeni Bir Siyaset için Felsefe*, Çev. Barış Özkul ve Erkan Ünal. İstanbul, Encore.
- Bailey, O. G., Cammaerts, B. ve Carpentier, N. (2015) *Alternatif Medyayı Anlamak*, Çev. Çiğdem Öztürk. İstanbul, Kafka.
- Bauman, Z. (2014) *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul, Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2013) *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır?* Çev. Hakan Keser. İstanbul, Ayrıntı.
- Bekmen, A. ve Özden, B. A. (der). (2015) *Emperyalizm: Teori ve Güncel Tartışmalar*. İstanbul, Habitus.
- Bennett, W. (2003) “Communicating Global Activism.” *Information, Communication & Society*. 6 (2): 143-168.

- Canadian Security Intelligence Service (2000) *Anti-Globalization - A Spreading Phenomenon*. Report No: 8. http://www.iatp.org/files/Anti-Globalization_-_A_Spreading_Phenomenon_2.htm. (Çevrimiçi: 29/4/2016).
- Callinicos, A. (2003) *An Anti-Capitalist Manifesto*. Cambridge, Polity Press.
- Chalaby, J. (2000). “New Media, New Freedoms, New Threats”, *Gazette: The International Journal for Communication Studies*, 62(1): 19-29.
- Chomsky, N. (1998) “Noam Chomsky on Microsoft and Corporate Control of the Internet”, <http://corpwatch.org/article.php?id=1408>. (Çevrimiçi: 16/3/2016).
- Cosenza, G. (2009). “Semiotica dei Nuovi Media”, *XXI Secolo: Comunicare e rappresentare*. Tullio Gregory (der). Istituto dell’Enciclopedia Treccani Fondata da Giuseppe Treccani S.p.A, Roma, s. 225-232.
- Çoban, B. ve Ataman, B. (der). *Direnış Çağında Türkiye’de Alternatif Medya*. İstanbul, Kafka
- Deleuze, G & Guattari, F. (2005) “Introduction: Rhizome”, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, Çev. Brian Massumi. Minneapolis, London, University of Minnesota Press, s. 3-25.
- Demirtaş, E. (2016). “Otoriter Rejimler ve Bilginin Yönetimi.” *Birikim*. 322, Şubat, s. 27-31.
- Derrida, J. (2011) *Gramatoloji*, Çev. İsmet Birkan. Ankara, BilgeSu.
- Ellwood, E. (2003) *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu*, Çev. Betül Dilan Genç. İstanbul, Metis.
- Featherstone, M. (1990) “Global Culture: An Introduction”, Mike Featherstone (der). *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity* içinde, London, Newbury Park, New Delhi, Sage, 1-14.
- Fisher, M. (2010) *Kapitalist Gerçekçilik: Başka Alternatif Yok Mu?* Çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul, Habitus.
- Fiske, J. (2002). “Postmodernizm ve Televizyon”, Süleyman İrvan (der). *Medya Kültür Siyaset* içinde, Ankara: Alp Yayınevi, s. 29-57.
- Fukuyama, F. (1999) *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, İstanbul, Gün Yayıncılık.

- Gerbaudo, P. (2014) *Twitler ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüz Eylemciliği*, Çev. Osman Akınhay. İstanbul, Agora Kitaplığı.
- Gerbaudo, P. (2017) *The Mask and the Flag: Populism, Citizenism and Global Protest*. Oxford & New York, 2017.
- Günsoy, B. (2006). *Küreselleşme: Bir Varoluş Mücadelesi*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Kalabalık, K. (2016). “Sosyal Medya ve Gözetim Sorunu.” *Birikim*. 322, Şubat, s. 38-45.
- Karadeli. C. (der). (2005) *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme*, Ankara, Phoenix Yayınevi.
- Klein, N. (2001) *No Logo*, London, Flamingo.
- Klein, N. (2004) *Tel Örgüler ve Pencereleer: Küreselleşme Tartışmalarının Ön Saflarından Haberler*, Çev. Nalan Uysal. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Lafrance, J-P. (2016). “Toplumsal Hareketlerin Kavşağında Medya”, Perriault, J. (der). *İletişim Bilimlerinin Unutulmuş Kökenleri* içinde, Çev. Hüseyin Köse. İstanbul, Ayrıntı, s. 47-59.
- Legrain, P. (2002) *Open World: The Truth about Globalisation*, London, Abacus.
- Levi, L. (2009) “Globalizzazione, Crisi della Democrazia e Ruolo dell’Europea nel Mondo”, *Il Federalista*, 50(1): 14-42.
- Lim, M. (2012) “Clicks, Cabs, and Coffee Houses: Social Media and Oppositional Movements in Egypt, 2004-2011”, *Journal of Communication*, 62(2): 231-248.
- Lowes, D. E. (2012) *Antikapitalist Sözlük*, İstanbul, Versus.
- Marx, K. ve Engels, F. (2003) *Komünist Manifesto*, Çev. Levent Kavas. İstanbul, İthaki.
- Margulies, R. (2003) “Sunuş: ‘Bir Hayalet Kol Geziyor’”, Wayne Ellwood. *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu* içinde, Çev. Betül Dilan Genç. İstanbul, Metis, 8-11.
- Mattelart, A. (2001). *İletişimin Dünyasallaşması*. Çev. Halime Yücel. İstanbul: İletişim.

- Miller, P. (2015). "Anti-Globalization Movement." Gina Misioglu (der). *American Counter Cultures: An Encyclopedia of Nonconformists, Alternative Lifestyles, and Radical Ideas in U.S. History* içinde, Routledge: London & New York, 38-40.
- Papacharissi, Z. ve Fatima Oliveira, M. "Affective News and Networked Publics: The Rhythms of News Storytelling on #Egypt." *Journal of Communication*, 62: 266–282.
- Petras, J. (2004) *Küreselleşme ve Direniş*, Çev. Ali Ekber. İstanbul, Mephisto.
- Robertson, R. (1990) "Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept", Mike Featherstone (der). *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity* içinde, London, Newbury Park, New Delhi, Sage,15-30.
- Seegerberg, A. ve Lance Bennett, W. (2011) "Social Media and the Organization of Collective Action: Using Twitter to Explore the Ecologies of Two Climate Change Protests." *The Communication Review*, 14(3): 197-215.
- The Editors of Encyclopaedia Britannica (2017). "First International." <https://www.britannica.com/topic/First-International>. (Çevrimiçi: 27/07/2018).
- Tufekci, Z. ve Wilson, C. (2012) "Social Media and the Decision to Participate in Political Protest: Observations from Tahrir Square." *Journal of Communication*, 62:363–379.
- Tuna, O. D. (2005) "Küreselleşme Karşıtlığının Gelişimi Üzerine" Karadeli. C. (der). *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme* içinde, Ankara, Phoenix Yayınevi, 105-127.
- Valeriani, A. (2011) *Twitter Factor: Come i Nuovi Media Cambiano la Politica Internazionale*, Roma-Bari, Editori Laterza.
- Van Laer, J. ve Van Aelst, P. (2009). "Cyber-protest and Civil Society: The Internet and Action Repertoires in Social Movements." Yvonne Jewkes & Majid Yar (der). *Handbook of Internet Crime* içinde. Oxfordshire, Willan, 230-254
- Van Laer, J. ve Van Aelst, P. (2010): "Internet and Social Movement Action Repertoires." *Information, Communication & Society*, 13(8): 1146-1171

- Van Aelst, P. ve Walgrave, S. (2002) "New Media, New Movements? The Role of the Internet in Shaping the 'Anti-Globalization' Movement", *Information, Communication & Society*, 5(4): 465-493.
- Van Aelst, P. ve Walgrave, S. (2004). "New Media, New Movements? The Role of the Internet in Shaping the 'Anti-Globalization' Movement." Wim van de Donk (vd). *Cyberprotest: New Media, Citizens and Social Movements* içinde, Routledge, London & New York, 87-107
- Vidal, A. (1999) "Real battle for Seattle." *The Guardian*. <http://www.theguardian.com/world/1999/dec/05/wto.globalisation>, (Çevrimiçi: 16/3/2016).
- Weller, K. vd. (2016). *Twitter ve Toplum*. Çev. Emre Batur. İstanbul, Kafka.
- Wells, G. J. (2004) "The Issue of Globalization: An Overview", Westerfield, R. E (der). *Current Issues in Globalization* içinde, New York, Nova Science Publishers.
- White, M. (2010) "Clicktivism is Ruining Leftist Activism", *The Guardian*. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/aug/12/clicktivism-ruining-leftist-activism>. (Çevrimiçi: 6/5/2016).
- Wilson, C. ve Dunn, A. (2011) "Digital Media in the Egyptian Revolution: Descriptive Analysis from the Tahrir Data Sets." *International Journal of Communication*, 5: 1248–1272
- Yüksek, D. (2015). "Alternatif Medya ve Direniş Kültürü: Sosyal Hareketlerde Birleştirici Güç Olarak Alternatif Medya", Barış Çoban ve Bora Ataman. (der). *Direniş Çağında Türkiye'de Alternatif Medya* içinde, İstanbul, Kafka, s. 53-78.
- Žižek, S. (2013). *Dünyadaki İsyanların Anlamı*. Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı.